

Natuurinclusieve landbouw met de voederbiet voor “boeren, burgers en buitenlui” in Gelderland

(POP-3, zaaknummer 17467000075)

Stakeholderanalyse
Samenwerking tussen de stakeholders
Demobijeenkomsten
SWOT-analyse met vervolg strategie
Managementsamenvatting

1

Ir. S.Hoekstra
New Businesses Agrifood

Maart 2020

“Europees Landbouwfonds voor
Plattelandontwikkeling: Europa
investeert in zijn platteland”.

info@newbusinesses.nl;

06-10777948;
Kosmanstraat 10,
6665GL Driel

Inhoud	blz.
Voorwoord	3
Managementsamenvatting	4
1. Stakeholdersanalyse	5
1.1 Inleiding en doel	5
1.2 Geïnterviewde partijen	5
1.3 Vragenlijst	6
1.4 Samenvatting resultaten van de projectdeelnemers	6
1.5 Samenvatting resultaten externe partijen.	10
1.6 Conclusies	15
2. Samenwerking tussen de stakeholders binnen dit project	18
3. Demobijeenkomsten	22
4. SWOT-analyse project	26
5. Vervolg strategie op basis van de SWOT	30
6. Projectsamenvatting	31

Voorwoord

In dit rapport zijn de resultaten van een aantal onderdelen beschreven uit het POP-3 project: “Natuurinclusieve Landbouw met de voederbiet voor boeren burgers en buitenlui in Gelderland”.

Dit project hebben de initiatiefnemers het NMI en Newbusinesses Agrifood in 2018 en in 2019 uitgevoerd in nauwe samenwerking met het loonbedrijf /akkerbouwer van der Woerd, de veehouders Wissels, van der Meulen en Boon, Agruniek Rijn-Vallei, De Gelderse Waterschappen en met de Nederlandse Jagersvereniging. De onderlinge samenwerking was zowel inhoudelijk als persoonlijk prima. Waarvoor dank.

Sjoerd Hoekstra

Managementsamenvatting

Het POP-3 project “Natuurinclusieve landbouw met de voederbiet voor boeren, burgers en buitenlui in Gelderland” is gericht op de verkenning van de mogelijkheden van meer voederbietenteelt ter versterking van de flora en fauna, de verlaging van milieulasten /footprint en wat dat betekent voor de teelt- en voedertechnische inbedding in de bedrijfsvoering en het financieel rendement. Voor de uitvoering is samengewerkt tussen agrarische ondernemers, toeleveranciers, een natuurbeherende organisatie, waterschappen en adviesbureaus

Belangrijkste bevindingen zijn dat de voederbietenteelt een behoorlijk deel van de maisteelt kan vervangen. Voor Gelderland is een areaal van ca 5000 ha mogelijk en landelijk zelfs tot 70.000 ha. De footprints voor vooral N en CO2 zijn aanzienlijk beter dan voor snijmais door minder N-uitspoeling naar het oppervlaktewater en door vervanging van krachtvoerders. Monitoring toont ecologische een meerwaarde aan; qua vogels en zoogdieren zijn voederbieten soortenrijker dan mais en er zijn meer insecten bij voederbieten. Bedrijfseconomisch is het een aantrekkelijk gewas. De 4 demodagen trokken veel bezoekers. Geconstateerd is dat boeren die eenmaal voederbieten telen, ze blijven telen. De projectdeelnemers zijn enthousiast over het samenwerkingsverband. Het brengt nieuwe inzichten en samenwerkingsmogelijkheden.

Belangrijke oorzaken voor de trage groei van het areaal zijn dat deze teelt meer specifieke teeltkennis vergt, de voor-investering hoger is dan voor snijmais en dat de economische en milieu voordelen als krachtvoervervanger en als “eiwitgewas” onvoldoende bekend zijn. We hebben geconstateerd dat de groei van het areaal ook traag is omdat naast de “markt” een landelijke partij nodig is, die deze teelt adopteert en die de verdere uitrol coördineert in een vergelijkbare samenwerkingsstructuur als in dit project. Op die manier is een snelle realisatie van een groot areaal mogelijk.

We constateren dat een verdere introductie van de voederbietenteelt belangrijke voordelen en kansen biedt voor de realisatie van de volgende doelen van ondermeer de provincie Gelderland:

- (a) een economisch krachtige landbouw die toewerkt naar het sluiten van kringlopen
- (b) het goed dienen van de maatschappelijke belangen wat betreft natuur, milieu, vergroening en biodiversiteit.

1. Stakeholderanalyse

1.1 Inleiding en doel

We hebben de verschillende stakeholders geïnterviewd om hun belangen, wensen en positie inzichtelijk te krijgen rond dit project: “Natuurinclusieve Landbouw met de voederbiet voor boeren, burgers en buitenlui in Gelderland”. De verkregen informatie hebben we vervolgens gebruikt om het project bij te stellen en om ons advies op te stellen m.b.t. de infrastructuur voor de verdere uitrol van dit innovatieve concept. In de volgende hoofdstukken vindt u naast de geïnterviewde partijen en de vragenlijst, een samenvatting van de resultaten.

1.2 Geïnterviewde partijen

De deelnemers aan dit project:

- a. Melkveehouder Fa. A. Vermeulen, Ophemert
- b. Akkerbouwer/loonbedrijf Van der Woerd B.V., Zoelen
- c. Kalverhouder/teler Ecofields Kalveren BV, Wekerom
- d. Melkveehouder/teler Wissels-Lettink, Hengelo
- e. AgruniekRijnvallei Plant BV, Waardenburg/ Wageningen
- f. Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging, Amersfoort.
- g. Waterschap Vallei en Veluwe, Apeldoorn;
- h. Waterschap Rivierenland, Tiel
- i. Waterschap Rijn en IJssel, Doetinchem

De volgende externe partijen zijn geïnterviewd vanwege hun raakvlakken met dit project:

- a. LTO Nederland
- b. Gemeente Bronckhorst
- c. Friesland Campina
- d. Provincie Gelderland
- e. Zuivel NL.
- f. Agrarische natuurvereniging(en)

1.3 Vragenlijst

Zie bijlage 1 voor de vragenlijst die is gebruikt voor de interviews met de deelnemers. Met de externe partijen zijn specifieke gesprekspunten doorgenomen.

1.4 Samenvatting resultaten stakeholderanalyse onder de project-deelnemers

4.1 Tabel: Waardering belang per project-thema (in % van totaal aantal punten).

Thema	% van totaal aantal punten
Samenwerking van partijen in de keten "boeren, burgers en buitenlui" voor een duurzame leefomgeving verbeteren	19
Huidige problemen met suboptimale N-benutting op de snijmaigronden verminderen	23
Geschiktheid landelijk gebied voor flora en fauna verbeteren	14
Vermindering van gewasschade door wild realiseren	5
Het probleem dat snijmais- en graskuil van eigen grond, veel krachtvoer van elders vergt	19
Openheid landschap verbeteren	4
Huidige problemen met lage rendementen in de (melk)veehouderij en akkerbouw verminderen	16

4.2 Ontbrekende thema's bij de start in het project:

- Milieurendement melkveehouderij met voederbieten t.o.v. melkveehouderij zonder voederbieten. Dit betreft o.a. de onderwerpen:
 - Minder soja/krachtvoer aanvoer van elders.
 - Bodembeheer en bodemkwaliteit i.v.m. o.a. vochtvasthoudend vermogen en uitspoeling.
 - Invloed op gebruik van gewasbescherming.
- De voederwaarde van de bieten.
- Het schoonmaken van de bieten na het rooien om het ruwe as gehalte in het voer zo laag mogelijk te houden.

De genoemde thema's zijn na deze gesprekken duidelijker binnen het project ondergebracht.

4.3 Wat is uw "hogere doel" met deelname aan dit project?

- Verbeteren imago bedrijf door een voortrekkersrol te vervullen.
- Aan de "landbouw" laten zien dat we meedoen aan dit soort projecten (imagebuilding) en we vinden het belangrijk dat we onze contacten met "erf-betreders" gestructureerd kunnen uitbreiden.
- Laten zien dat onze organisatie goed samenwerkt met grondgebruikers.
- Benutten van de mogelijkheden om te laten zien dat onze organisatie betrokken is bij het realiseren van een kwalitatief beter buitengebied (biodiversiteit).
- Een significante bijdrage leveren aan het bestaansrecht van de bedrijven van de leden van onze coöperatie.
- Voordelen inventariseren om via samenwerking met loonbedrijven en organisaties zoals landbouwcoöperaties (erf-betreders), de boeren te stimuleren maatregelen te treffen voor een beter bodem en waterbeheer. Binnen dit project zitten de goede stakeholders.

- g. Goed opvangen van de invloed van de klimaateffecten op het waterbeheer en op de waterkwaliteit. Daarvoor is goed bodembeheer essentieel. Hiervoor is goede samenwerking met deelnemers aan dit project belangrijk. De uitkomsten van dit project kunnen belangrijke informatie opleveren over “hoe” het bovenstaande te realiseren.
- h. Kennis vergaren over de invloed op de kwaliteit en de kwantiteit van het grond- en oppervlaktewater.
- i. Duurzame landbouw realiseren.
- j. Belang en missie richting burger: *boer en burger dichter bij elkaar brengen*.
- k. Burgers betrekken bij het presenteren van de resultaten van dit project. Doel: kennis vergroten bij burgers, zodat ze meer op feiten oordelen over de landbouw en niet/minder op basis van emoties. Het onderzoek rond de invloed op flora en fauna binnen dit project is hiervoor belangrijk.
- l. Zo’n hoog mogelijk bedrijfs-saldo realiseren.
- m. Ervoor zorgen c.q. bevorderen dat voederbieten en evt. andere voedergewassen een derogatie gewas wordt. Dan zijn er meer mogelijkheden voor andere gewassen in de huidige rotatie zoals voederbieten en granen. Dat is voor alles beter (saldo, gezondheid vee en bodem, biodiversiteit, kwaliteit oppervlaktewater etc.) De “80/20 regel” blokkeert dit nu.

4.3 Wat is uw belangrijkste onderzoeksvraag bij dit project?

- a. Wat is technisch en economisch de max. opbrengst van voederbieten per ha in vergelijking tot snijmais? Is de voederbietenteelt een serieus alternatief voor snijmais?
- b. Is de teelt van voederbieten t.o.v. de snijmaisteelt daadwerkelijk een verbetering voor natuurinclusieve landbouw.
- c. Duidelijkheid over het verschil tussen snijmaisteelt en voederbietenteelt voor bodem- en waterkwaliteit en voor de flora en fauna. Effect op kwaliteit oppervlaktewater, op het waterbergend vermogen van de grond en op bodemverdichting. M.a.w. welke invloed heeft VB-teelt op de nutriënten-huishouding, op de bodemkwaliteit en op de bodemstructuur?
- d. Effect nicotinoiden-verbod voor de voederbietenteelt en het verschil voederbieten versus mais qua N-uitspoeling
- e. Hoe de bieten efficiënt schoonmaken (grond) voor het inkuilen?
- f. Hoe onkruid beheersen bij biologische bietenteelt en hoe optimaal bewaren en voeren.
- g. Het nut van samenwerking met de waterschappen, de jagersvereniging, de landbouwcoöperatie en loonbedrijven onderzoeken.
- h. De verwachting is dat er minder wildschade is bijv. doordat wilde zwijnen bij voederbietenteelt ook in het groeiseizoen goed bejaagbaar zijn. Dit is niet het geval bij snijmais (ze verbergen zich in de mais). Daardoor kans op toenemende aantallen en dierziekte bij varkens. Dit is vooral een probleem in Limburg en Brabant omdat de zwijnen daar vrij rondlopen (rond de Veluwe zit een hek).
- i. Kennis verzamelen rond voederbietenteelt met nadruk op bewaring en op mogelijkheden voor een zo laag mogelijk “as” gehalte van de kuil,

4.4 Waar zet u vraagtekens bij dit project?

- a. De variatie qua missie, doel en belangen van de deelnemende bedrijven is goed. Dit is een verrijking volgens de deelnemers. Gevaar is echter dat de steekproef te klein is om verschillen aan te tonen. Dit is een kleinschalig project, is de uitslag representatief?
- b. Dit project is waarschijnlijk te klein om conclusies te kunnen trekken richting KRW-doelen.
- c. Beoordeling bodemverdichting bij 1 jaar voederbietenteelt, kan verstoord zijn door bodemverdichting door andere teelten in eerdere jaren.
- d. In hoeverre kan het Waterschap het effect van voederbietenteelt op de kwaliteit van het oppervlakte en grondwater meten. (N en residu gewasbescherming) -
- e. Geen vraagtekens; geïnterviewde is enthousiast over de mensen die meedoen aan dit project.
- f. In hoeverre wordt dit initiatief opgepikt door het "peloton"
- g. Zijn er in het gebied van dit Waterschap voldoende loonbedrijven die machines hebben voor de bietenteelt. Dus vormt dit een wel/geen drempel voor verdere uitbreiding.
- h. Het waterschap ziet haar rol als "volgend" en ze wil over dit project communiceren met de landbouwers. Bij goede uitkomsten van dit project willen ze dit concept in principe eventueel gaan stimuleren. Er loopt bij dit waterschap een vergelijkbaar traject met de teelt van sorghum

4.5 Welke kansen en bedreigingen ziet u binnen dit project?

Kansen:

- a. Economie en natuur/milieu staan vaak "haaks" op elkaar. De voederbietenteelt lijkt hierop een goede uitzondering te zijn.
- b. De landbouwcoöperatie ziet goede kansen voor samenwerking met de Jagersvereniging en de Waterschappen (wildschade bij fruitteler, akkerranden stimuleren e.d.)
- c. Samenwerking met grondgebruikers is erg belangrijk voor het waterschap. Ze leren veel van hen. Het waterschap en de grondgebruikers hebben elkaar keihard nodig. De grondgebruikers hebben het waterschap nodig voor waterbeheer ("droge voeten", beschikbaar water voor veedrinkwater, beregenen etc.). Het waterschap heeft de grondgebruikers nodig voor onder meer goed bodembeheer (vocht vasthoudend vermogen) en voor goede waterkwaliteit (oppervlakte en grond en drainwater).
- d. De samenwerking met de Jagersvereniging is nieuw voor de Waterschappen. Er zijn wellicht voordelen te behalen door monitoring van flora en fauna gezamenlijk uit te voeren.
- e. Loonbedrijven zijn een belangrijke doelgroep voor de waterschappen omdat afspraken met hen kan leiden tot inzetten nieuw milieuvriendelijke methodes en technologieën voor gewasbescherming, bemesten etc. Het voordeel van loonbedrijven t.o.v. landbouwers is dat je hiermee in één keer een aanzienlijke oppervlakte bestrijkt.

Bedreigingen:

- a. Geen

1.5 Hoe was de samenwerking tussen de projectdeelnemers onderling voor de start van het project? En wat is het belang van deze samenwerking?

- f. Landbouwcoöperaties en/of soortgelijke private bedrijven zijn als "erf-betreder" belangrijk voor de waterschappen. Ze kunnen de grondgebruikers beïnvloeden in positieve zin. Het waterschap wil samenwerking met deze groep uitbreiden en ze uitnodigen voor een regelmatige bijeenkomst waarin ondermeer de trends en mogelijk maatregelen rond de kwaliteit van het oppervlaktewater worden gepresenteerd. Loonwerkers nemen deel aan VKO-projecten. Dit loopt goed. Het waterschap wil de contacten met loonwerkers versterken omdat ze bijv. voor gewasbescherming een "emissiebeperkende" rol spelen. Er is bijvoorbeeld een goede samenwerking met For Farmers. (Gewasbescherming etc.). Er is jaarlijks overleg tussen de waterschappen en deze organisaties (FF, AR etc.). Er is ook regelmatig overleg met LTO.
- g. De Landbouwcoöperatie en het loonbedrijf werken goed samen met de melkveehouders en de akkerbouwers. Ook is er contact met de waterschappen. Men is benieuwd wat samenwerking met de loonbedrijven oplevert.
- h. De samenwerking met melkveehouders en akkerbouwers is goed en erg belangrijk voor de waterschappen. Reden: "samenwerken" heeft veruit de voorkeur boven "regelgeving".
- i. Er is beperkt contact met de jagersvereniging vanuit de andere deelnemers. Men is benieuwd wat uit dit project komt.

- j. De samenwerking van de Jagersvereniging met grondgebruikers (incl. Waterschappen) is goed behalve met de natuurbeheer-organisaties (vanwege hun beheerbeleid van wild). Hier is verbetering mogelijk.
- k. De Jagersvereniging wil samenwerking met loonbedrijven uitbouwen. Hier liggen kansen; kennisoverdracht en toepassen apparatuur voor bescherming van het wild.
- l. De Jagersvereniging heeft nog geen samenwerking met Landbouwcoöperaties en/of soortgelijke private bedrijven. Hier liggen eveneens kansen, bijvoorbeeld kennisoverdracht en verkoop bloemzaden voor bijv. akkerranden door deze bedrijven.
- m. De veehouders/landbouwers vinden samenwerking met alle partijen belangrijk, met:
 - Akkerbouwers vanwege kennis en machineruil. Meer samenwerking zodra "80/20-regeling" vervalt.
 - Jagersvereniging vanwege behoudt en realisatie goede flora en fauna.
 - De waterschappen vanwege goede watervoorziening
 - Loonbedrijven en landbouwcoöperaties vanwege de nieuwste kennis, machines, zaad, gewasbescherming, zaaien, de teelt, de oogst, de opslag en het voeren van voederbieten.

4.7 Hoe is de samenwerking met burgers en wat is het belang?

- a. Alle projectdeelnemers organiseren open dagen e.d. om de band met de burgers te verzorgen. Men vindt het belangrijk. De akkerbouwers en veehouders beoordelen de band met de burgers in hun dorp als prima. Er wordt verschillend over bepaalde aspecten gedacht. De hoogte van de mais is bijvoorbeeld niet altijd een probleem. Sommige burgers vinden het prima, lekker beschut. En de mais is maar enkele maanden per jaar hoog. Fruitbomen staan er het hele jaar.
- b. Het is belangrijk dat de goede resultaten en kennis richting politiek, burgers e.d. wordt gebracht zodat meer op basis van cijfers wordt besloten i.p.v. op emoties.
- c. De communicatie met burgers vergt specialistische deskundigheid. Binnen dit project wordt dit onderdeel opgepakt door de communicatieafdeling van de Jagersvereniging.

1.5 Samenvatting resultaten stakeholderanalyse externe partijen

De volgende externe partijen zijn geïnterviewd:

- LTO Nederland
- Gemeente Bronckhorst
- Friesland Campina
- Provincie Gelderland
- Zuivel NL
- Agrarische natuurvereniging(en)

Er is per partij een agenda met gesprekspunten opgesteld. Zie verder voor een samenvatting van de gespreksverslagen.

Gesprek met LTO Nederland met de heer Gerbrand van 't Klooster beleidsmedewerker van LTO NL

1. GLB bestaat uit 2 pijlers. De eerste pijler betreft 70% van de GLB gelden die zijn bestemd voor productie van landbouwproducten. Het is vast bedrag per ha. Uitgekeerd als inkomenstoelage. De tweede pijler betreft 30% van de GLB-gelden. Ze worden uitbetaald afhankelijk van mate van vergroening. LTO voert op dit moment discussie met haar leden welke thema's onderdeel moeten gaan vormen van de vergroening pijler in het nieuwe GLB. Eind februari 2020 wil LTO hierover duidelijkheid. De resultaten van de huidige diverse pilots rond het nieuwe GLB kunnen waarschijnlijk slechts deels worden meegenomen omdat deze pilots nog in 2020 doorlopen.
2. Ons project rond voederbieten heeft duidelijk raakvlak met DAW (deltaplan agrarisch waterbeheer) volgens van't Klooster. Hij adviseert daarom om contact op te nemen met Geert de Groot 06 52401709, projectleider DAW).
3. Er is een project rond insecten op landbouwgewassen, genaamd Bimag, dat mogelijk ook raakvlakken heeft. Dit wordt getrokken door David Klein (WUR, voormalig Alterra).
4. De 50 mg nitraatgrens voor bodemwater wordt overal gehaald in Nederland. Behalve op de Peel (O-Brabant)
5. Wat betreft de vergroening worden N en CO2 bepalend in het nieuwe GLB. Hier wordt een financiële waarde aan gehangen en bedrijven worden erop afgerekend. Dit bepaalt (deels) het rendement van een bedrijf. Zaken als biodiversiteit zijn ondersteunend. Dus N en CO2 goed doorrekenen voor voederbieten.
6. Wat betreft een de verdere uitrol voor voederbieten ziet hij geen rol voor ANV's. Volgens hem zijn we bij RFC (van Laarhoven) en Zuivel NL (Schaap) aan het goede adres.
7. LTO werkt samen met FF (Johan Temmink), Agrifirm (Gerrit Schilstra) en Nevedi (Arjan van Dijk; Regina Leeuw) aan het project "Voerspoor" met als doel grotere N-/eiwit efficiëntie. Volgens hem wordt er tot op heden een veilige marge aangehouden voor eiwit-advisering, dat wordt in de toekomst meer op het scherpst van de snede. Ze hebben hierover ook met de WUR-contact: Gerard Velthof; Teun Vellinga. Opmerking SH: Wie levert hier de specialistische onafhankelijke veevoedingskennis? De veevoerfabrieken moeten immers terug in productie. De veevoeradviseurs moeten een grote slag gaan maken, i.p.v. krachtvoer andere gewassen zoals voederbieten adviseren. Ze snijden daarmee in hun eigen vlees.
8. Gerbrand heeft ook zelf samen met zijn vrouw een melkveehouderij bedrijf. Hij ziet voederbieten wel zitten, maar gaf ook bezwaren aan bijv. het oogsten in het begin per week in september. De loonwerker moet dan elke keer langs komen en je moet wel investeren in een betonplaat. Er moeten loonwerkers in de buurt zijn etc. Dit kan worden opgelost door een tijdelijke organisatie voor verspreiding van de kennis en begeleiding. Volgens hem moeten we keihard aangeven wat voederbieten naast de 7000 euro netto-opbrengst bij 100 koeien, opbrengt voor CO2 en N-reductie. Hij ziet overigens veel meer in voederbieten dan in GPS of MKS. GPS heeft hij wel eens gezaaid voor her-inzaai grasland. Maar alleen in die situatie en verder niet.

9. Conclusies:

- Informatief en leuk gesprek
- Ze bieden ons niet concreet mogelijkheden om mee te doen. Het is goed om aan te sluiten bij het project Voerspoor.
- Het is goed Zuivel NL te benaderen om dit project te adopteren en via hen ook naar de Waterschappen en de Nevedi. De Waterschappen hebben nl. ook belang ondermeer qua waterbergend-vermogen. Voederbieten wortelen diep.

Gesprek met de heer Buunk, wethouder bij de gemeente Bronckhorst.

- a. De heer Buunk is prima ingevoerd in de landbouw en weet veel over “kringlooplandbouw”. Hij heeft een “Wageningse achtergrond”.
- b. Hij vindt ons project belangrijk, vanwege de landbouwkundige aspecten en vanwege het “kringloopaspect”. De titel “natuur-inclusief” vond hij overtrokken. Hij adviseert ons om hierover meer metingen te doen voor onderbouwing. Dit adviseert hij overigens ook voor de andere onderdelen van dit project.
- c. Er is landelijk en in Gelderland geen provinciaal platform van de landbouwkundigen van de gemeentes, als ingang voor de presentatie van ons project. Er is wel samenwerking binnen de Achterhoek met de andere gemeenten. De ingang is daar zoals bekend “Vruchtbare Kringloop Achterhoek”.
- d. De heer Buunk vindt de projectthema’s, “Suboptimale N-benutting met snijmais en een betere N en CO2 footprint” belangrijk. Invoeren van “Kringlooplandbouw” is volgens hem een belangrijk deel van de oplossing van de huidige problematiek. De “openheid van het landschap” bij meer voederbieten vindt hij geen issue en volgens hem vinden de burgers dat in Bronckhorst ook niet. Verbeteren van de geschiktheid van het landelijkgebied voor flora en fauna door dit project vond hij van zeker belang.
- e. Eindconclusie: Een prettig gesprek, maar voor onze projectcommunicatie richting burgers zijn de gemeenten (bijna) niet geschikt. Er is ook geen provinciale of landelijke ingang bij de gemeentes voor dit onderwerp.

Gesprek met de heer Guus van Laarhoven, programmaleider Biodiversiteit en Milieu bij Friesland Campina (RFC).

- a. RFC stuurt niet op maatregelen maar op randvoorwaarden. Dit hebben ze vertaald naar thema's en indicatoren voor hun "Planet Proof programma". De boer is vrij om de maatregel te kiezen die voor hem past. Hierin ondersteunen ze hun leden. Ze doen dit bijv. via collectieven zoals VALA (collectief agrarische natuurverenigingen) en VKA (Vruchtbare Kringloop Achterhoek). RFC kan voederbieten in hun voorlichting opnemen als voorbeeld om gevraagde randvoorwaarden voor indicatoren voor hun "Planet Proof programma" te bereiken.
- b. RFC stuurt puur op randvoorwaarden die de marktpositie van hun zuivelproducten versterken. Het klimaat is erg belangrijk. 10% van hun omzet komt uit consumentenproducten; 90% is B to B markt. Deze sector vraagt lage voetafdrukken! Voorbeeld: Een croissant bakkerij die boter wil met een extreem lage CO2 voetafdruk. Ze spelen in op thema's die zowel door de markt; als door de omgeving en door de politiek als belangrijk worden ervaren.
- c. RFC streeft erna om hun "Zuivel voetafdruk berekeningsmethode" landelijk in te voeren. Dat lijkt te lukken. Ook Provincies en de Rabobank maken er gebruik van. Hiermee ontstaat volgens Guus wel concurrentie met de andere benadering en resultaten van de "akkerbouw-voetafdruk berekening".
- d. Conclusie: RFC is een belangrijke stakeholder voor de verdere uitrol van dit innovatieve concept voor "Natuurinclusieve Landbouw met de Voederbiet voor boeren burgers en buitenlui". Daarvoor is minimaal nodig dat de voederbietenteelt op de juiste manier wordt gewaardeerd binnen het Planet Proof programma. Dat moet nog worden gerealiseerd. Het is nog niet duidelijk hoe we dat gefinancierd krijgen. RFC wil dat neerleggen bij Zuivel NL. Die leggen de bal terug bij RFC.

Gesprek met mevrouw Yvonne Geelen, Projectleider: Innovatie Land- en Tuinbouw bij de provincie Gelderland.

- a. Ze adviseert naast de Zuivel, LTO en een gemeente ook de landelijke eenheid van de overheid te benaderen die het NSP (Nationaal Strategisch Plan) voor het nieuwe GLB vorm geeft. De voederbietenteelt heeft daarin zeker een kans. Hiermee kunnen we ons initiatief ook landelijk beter uitrollen.
- b. Verder ook de Gelderse Milieufederatie benaderen. Zij werken samen met LTO aan natuur en milieu bijvoorbeeld voor financiering “akkerranden”.
- c. Het thema “kringlooplandbouw” toevoegen aan de project-thema’s. Dit project past daar prima in.
- d. Reductie N-uitspoeling en CO2-uitstoot-reductie door voederbietenteelt zijn erg belangrijk.
- e. Het belang van de provincie Gelderland bij dit project is het behouden van een economisch krachtige landbouw. En het goed dienen van de maatschappelijke belangen qua natuur en milieu, vergroening en biodiversiteit.
- f. Het “hogere doel” van de provincie Gld met dit project is de bijdrage aan een goed evenwicht tussen economische - en maatschappelijke belangen.
- g. Het is voor de provincie Gelderland belangrijk om te bevorderen dat mensen uit de praktijk nieuwe innovatieve concepten voor economie, natuur, milieu en vergroening ontwikkelen. De prov. Gld toetst met dit project in hoeverre het middel “POP 3-innovatieve concepten”, hiertoe bijdraagt.
- h. De provincie GLD ziet haar rol bij de verdere uitrol van de voederbietenteelt vooral als ondersteunend richting het nieuwe GLB. Bijvoorbeeld:
 - Introductie van dit project richting de landelijke werkgroep die werkt aan het nieuwe GLB;
 - Begeleiding richting vervolg aanvraag POP innovatieve concepten of de POP Natuurinclusieve Landbouw in 2020.
- i. Conclusie: Opbouwend gesprek. De provincie Gelderland ondersteunt de verdere uitrol prima, voorzover het binnen hun mogelijkheden ligt.

Gesprek ir. Atze Schaap, programma manager Biodiversiteit bij Zuivel NL

Hij vindt de voederbieten als natuurinclusieve teelt interessant. Ons verzoek aan Zuivel NL om deze teelt te adopteren en een tijdelijke regiefunctie te vervullen bij de verdere uitbreiding van deze teelt, begrijpt hij. Hij neemt het mee en komt erop terug. Maar geeft aan dat Zuivel NL hiervoor momenteel weinig financiële middelen beschikbaar heeft.

Ons verzoek om de berekeningen te financieren om de voederbietenteelt goed in het Planet Proof systeem van RFC te incorporeren verwijst hij door aan RFC. Want het is voor hun systeem waar zij commercieel profijt van hebben. En zij delen dit systeem ook niet met andere Zuivelaars volgens hem.

Gesprek met Agrarische Natuurverenigingen rond eventuele samenwerking

We hebben nader kennis gemaakt met de ANV's via (telefoon) gesprekken met diverse ANV's zelf, met de "VALA-Achterhoek-Coördinator", met een bestuurslid van de Coöperatieve Agrarische Natuurbeheervereniging Collectief Rivierenland en met de Coördinator Ruimtelijke Ordening LTO-Nederland, die is vertegenwoordigd in het landelijke ANV-orgaan.

De eerste gezamenlijke actie was dat de ANV's hun leden voor onze demobijeenkomsten hebben uitgenodigd. De leden van de ANV's zijn vooral buitenlui, dit zijn burgers die op het platteland wonen en niet agrariër zijn, en agrariërs. De respons was goed. Het lijkt voor de toekomst ook goed mogelijk om gezamenlijk demobijeenkomsten te organiseren.

Eén van de conclusies van dit project is dat de "markt" kan en wil bijdragen aan de verdere uitrol van de voederbietenteelt. Maar de conclusie na diverse gesprekken is dat de "markt" dit niet alleen, in voldoende mate, kan. Het belang van een goede en snelle opschaling van deze teelt is groot (zie o.a. SWOT-analyse). Daarom is er voor enkele jaren een organisatie nodig die de voederbietenteelt adopteert en die de aanjager/coördinator levert die gezamenlijk met de marktpartijen en instellingen de verdere introductie vorm geeft. We hebben ons georiënteerd of de ANV's deze taak eventueel op zich zouden kunnen/willen nemen. De conclusie is dat de ANV's in de huidige situatie niet geschikt zijn om een coördinerende rol te vervullen bij de verdere introductie van de voederbietenteelt. Ze hebben vooral taken voor uitvoering van regelgeving. Zuivel-NL en/of RFC ligt volgens diverse partijen meer voor de hand voor deze taak. De Waterschappen hebben ook belang bij verdere introductie.

1.6 Conclusies

Conclusies stakeholderanalyse projectdeelnemers

- a. De waardering van de deelnemers voor 5 van de in totaal 7 projectthema's was ongeveer gelijk. De andere 2 thema's "Vermindering gewasschade door wild" en "Openheid landschap verbeteren" kregen een duidelijk lage waardering.
- b. Ze vonden dat meer/duidelijker aandacht moest worden besteed aan het milieurendement van een melkveehouderij met voederbieten t.o.v. een melkveehouderij zonder voederbieten. En aan de voederwaarde van voederbieten.
- c. Het "hogere doel" van de deelnemers met de projectdeelnemers:
 - Voordelen analyseren van samenwerken met de projectdeelnemers. De goede stakeholders zijn aanwezig binnen dit project.
 - Goed opvangen van klimaateffecten op waterbeheer en waterkwaliteit. Daarover kennis vergaren. Bodembeheer is daarbij essentieel.
 - Boer en burger dichterbij elkaar brengen..
 - Voordelen voederbieten (footprints etc.) onder de aandacht brengen van het beleid i.v.m. derogatie en het nieuwe GLB.
 - Een goed/hoger bedrijfssaldo realiseren.
 - Laten zien dat dit bedrijf/instelling een voortrekkersrol wil vervullen en dat ze goed samenwerken met de grondgebruikers.
- d. De belangrijkste onderzoeksvragen:
 - Duidelijkheid over het verschil tussen voederbieten en snijmais qua effect op flora, fauna, milieu, bodemkwaliteit, kwaliteit oppervlaktewater, waterbergend vermogen, natuurinclusieve landbouw en last but not least qua technische en economische resultaten van de agrarische bedrijven.
 - Het nut van structurele samenwerking tussen de projectdeelnemers.
 - Kennis verzamelen rond de voederbieten teelt.
- e. Waar zet u vraagtekens bij dit project.
 - Gevaar dat de steekproef van dit project te klein is om conclusies te kunnen trekken. Bijvoorbeeld voor waterschappen rond beoordelen invloed op de waterkwaliteit.
 - In hoeverre wordt dit initiatief opgepikt door het "peloton"
- f. Kansen
 - Economie en natuur/milieu versterken elkaar bij de voederbieten teelt. Dit is uitzonderlijk, vaak werken ze elkaar namelijk tegen.
 - De samenwerking tussen de stakeholders onderling en met de grondgebruikers intensiveren.
- g. Bedreigingen: Er zijn geen bedreigingen gerapporteerd.
- h. Samenwerking met burgers

Alle projectdeelnemers vinden dit belangrijk. Alle deelnemers organiseren open dagen e.d. om de band te versterken. Maar men realiseert zich ook dat communicatie met burgers speciale vaardigheid vereist.

Bij de verdere uitvoering van het project is rekening gehouden met de hiervoor genoemde conclusies.

Conclusies uit de gesprekken met externe partijen.

a. LTO

- De vergoeding vanuit het nieuwe GLB is voor 70% een vast bedrag per ha. En voor 30% afhankelijk van de vergroening. Wat betreft de vergroening worden “N en CO2” bepalend. Hier wordt een prijs aan gekoppeld. Onderwerpen als biodiversiteit zijn ondersteunend. Voederbieten hebben in vergelijking met snijmais zowel voor de N-footprint als op de CO2 footprint een belangrijk voordeel. N vanwege minder uitspoeling uit de grond en door aanzienlijk meer eiwit /DVE in het gewas. Voederbieten is het nieuwe “eiwitgewas”. En CO2 vanwege vervanging van extern krachtvoer door voederbieten. Voederbieten is immers een krachtvoeder.
- Dit huidige project sluit aan bij veel bestaande initiatieven o.a. bij het DAW (Deltaplan Agrarisch Waterbeheer), bij het Bimag (project rond insecten op landbouwgewassen) en bij de werkgroep “Voerspoor” rond N-/eiwit efficiëntie.
- Publiceer de netto extra financiële opbrengst van ca 7000 euro netto bij een bedrijf met 100 melkkoeien.
- De ANV's zijn in de huidige situatie niet geschikt om een coördinerende rol te vervullen bij de verdere introductie van de voederbietenteelt. Zuivel NL en RFC ligt volgens deze partij meer voor de hand voor deze taak. En de Waterschappen hebben ook belang bij verdere introductie.

b. Gemeente Bronckhorst

- Ze waarderen ons project ter stimulering van de kringlooplandbouw
- Ze vinden dat we de “natuur” er met de haren hebben bijgesleept
- Er is geen provinciaal en geen landelijk platform van de gemeentes waar specifiek de landbouw aan bod komt en waar we ons project zouden kunnen presenteren.

c. Friesland Campina

- RFC stuurt via hun “Planet Proof Programma” op de randvoorwaarden en niet op maatregelen. Het is nodig dat de voederbietenteelt op de juiste manier wordt gewaardeerd binnen dit programma. Hiervoor is actie nodig. RFC wil de kosten hiervoor neerleggen bij Zuivel NL. Maar Zuivel NL zegt dat het “Planet Proof Programma ” exclusief van RFC is, inclusief de benefits. Ze is daarom van mening dat RFC deze kosten moet dragen.

d. Provincie Gelderland

- Het belang van de provincie Gelderland bij dit project is:
 - a. het behouden van een economisch krachtige landbouw.
 - b. het goed dienen van de maatschappelijke belangen (natuur en milieu, vergroening biodiversiteit etc.)
- Het “hogere doel” van de provincie Gld met dit project is de bijdrage aan een goed evenwicht tussen economische - en maatschappelijke belangen.
- De provincie GLD ziet haar rol bij de verdere uitrol van de voederbietenteelt vooral als ondersteunend richting het nieuwe GLB. Bijvoorbeeld:
 - a. Introductie van dit project richting de landelijke werkgroep die werkt aan het nieuwe GLB;
 - b. Begeleiding richting vervolg aanvraag POP innovatieve concepten of de POP Natuurinclusieve Landbouw in 2020

e. Zuivel NL

- Ons verzoek aan Zuivel NL om deze teelt te adopteren en een tijdelijke regiefunctie te vervullen bij de verdere uitbreiding van deze teelt, begrijpen ze. Ze komen hierop terug. De financiële middelen van Zuivel NL zijn beperkt.
- Zie ook gesprek RFC

f. ANV's

- We hebben een aantal ANV's in Gelderland benaderd en ook de coördinator van VALA. Daarnaast de beleidsmedewerker van LTO die ook betrokken is bij ANV's. De conclusie is dat ANV's dit project prima onder de aandacht kunnen brengen van hun leden. Maar ANV's zijn niet geëquipt om tijdelijk als coördinator voor de verdere introductie van de voederbietenteelt te fungeren.

2. Samenwerking tussen de stakeholders binnen dit project

Hieronder staat de gehanteerde PPT met daarin besluiten in **het rood**. De resultaten zijn verwerkt in de overige onderdelen van de rapportage.

“samenwerking in de “voederbietenketen”

(20 febr. 2019, Ton, Henny, Wim, Romy, Gijs, Sjoerd)

twee invalshoeken

A. Samenwerking vanwege synergie tussen de bedrijfsactiviteiten van de Waterschappen, AR, Loonbedrijven, Telers en de Jagersvereniging

Bijvoorbeeld kosten besparing door monitoringresultaten uit te wisselen;
Zie ook resultaten stakeholderanalyse.

B. Beoogd project doel: “het creëren van een infrastructuur voor de verdere uitrol van de voederbieten teelt in Gelderland”.

Besluit: focus op B (invullen invalshoek A doen de bedrijven zelf)

Infrastructuur verdere uitrol voederbieten teelt

Wel/ geen activiteiten voor verdere uitrol? Waarom wel, waarom niet?

Besluit:

Wel activiteiten voor verdere uitrol, vanwege het brede belang van de voederbieten teelt voor boeren, burgers en buitenlui.

Samenwerking huidige projectpartners met verschillende achtergronden is prima. In principe door na deze projectperiode met uitrol voederbieten teelt. We hebben voldoende kennis binnen ons project.

Uitrol voederbieten teelt in Gld.

Waarom? (voorbeelden)

Melkveehouders: gezondere koeien, betere melk, besparing op krachtvoer, gezondere bodem, minder last van droogte (t.o.v. mais).

Akkerbouwers: ruimere vruchtwisseling, lokale organische mest, betere benutting machines, gezondere bodem.

Loonwerkers: betere benutting bietenoogstmachines, versterking positie bevordering duurzame landbouw.

Landbouw coöperaties: versterking positie bevordering duurzame landbouw. meer verkoop bietenzaad e.d.

Waterschappen: Beter waterbergend vermogen bodem/ betere opvang extreme natte en droge tijden (door betere bodemtoestand door betere vruchtwisseling e.d.). ; Minder N-uitspoeling, bijdrage aan meer biodiversiteit; Betere mogelijkheden voor “vrijwillig beheer”.

Jagersvereniging: versterking positie in relatie tot “voederbietenketen” incl. burgers. Betere flora en fauna. Wilde zwijnen beter bejaagbaar.

Burgers: meer biodiversiteit, open landschap, betere flora en fauna

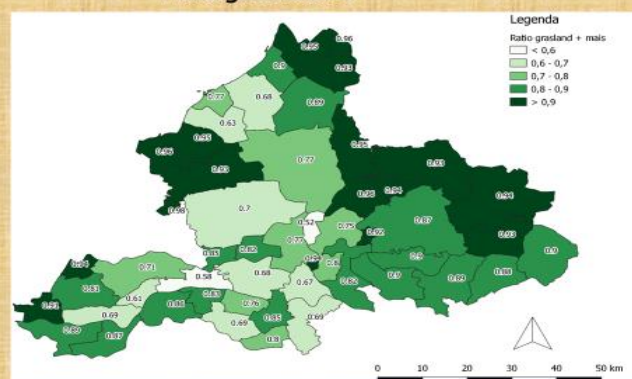
Zuivel: meer duurzame bedrijfsvoering leden, minder krachtvoeraanvoer van buiten Nederland. Minder methaanuitstoot? Dus betere marktpositie zuivelproducten! Betere relatie boeren en burgers.

Provincies en gemeente: efficiënter vergroeningsbeleid, betere flora en fauna.

Huidige situatie in GLD.

- ca. 300 ha voederbieten (ca. 2 ha per perceel, ca. 70 tot 150 telers);
- Laatste jaar ca. 70 ha. groei voederbietenareaal (= ca 30%).
- 224.000 ha landbouwgrond (2017) 86% grasland en voedergewassen (54% grasland; 18% mais; 14% tijdelijk grasland), 6% akkerbouw; 3% fruitteelt.
- ca 2400 MC melkveebedrijven; 90 koeien en 31 ha per bedrijf
- aantal melkvee > 2 jaar: 254.000
- ca. 1200 akkerbouwbedrijven, ca 20 ha. per bedrijf.

Huidige situatie

Infrastructuur verdere uitrol voederbietenteelt voorstel activiteiten in 2019

- Hoe, wat, wanneer, wie en bijdrage elke partij?: Volgens huidige taakverdeling
- Welke doelen voor 2019, 2020 en voor 2025?
- Welke kansen en bedreigingen (% kans op succes)?

“infrastructuur verdere uitrol voederbietenteelt”

Hoe? Opmerkingen innovatiesocioloog Bart Bremmer

- Focus op voederbietenteelt is prima en duidelijk! (i.p.v. breder thema zoals kringlooplandbouw)
- Scherp hebben, wat we willen bereiken!
- De uitdaging is dingen eruit te pakken die we kunnen realiseren.
- De huidige telers zijn de “innovators”, hierna de “early-adaptors”, daarna het peloton.
- Drie wegen bewandelen
 - A. hoe krijgen we meer boeren aan de voederbieten? Wat is nodig? (actieve benadering).
 - B. De argumenten “voor” koppelen aan stakeholders: bijv. 20% minder krachtvoer is belangrijk voor Friesland-Campina, Waterbergend-vermogen bodem is belangrijk voor de Waterschappen. Een goede natuur is van belang voor agrarische natuurverenigingen
 - C. De burgers apart benaderen! (eigen normen en waarden. Insteken op hun emoties en aansluiten bij hun waarden. Ze zijn vaak wel in voor nieuwe technologie).

Infrastructuur verdere uitrol

Hoe? *Opmerkingen van 20 febr 2019*

- De sleutel ligt bij de melkveehouders!
- Potentie bij huidige regelgeving, 5000 ha voederbieten = ca.1200 tot 2400 telers; (nu ca. 70 tot 150). Is er in Gelderland 5000 ha geschikte grond voorhanden voor voederbieten (i.v.m. komklei en natte zandgronden)?
- Voordeel voederbietenteelt goed communiceren bij externe stakeholders en koppelen aan eventuele bijdrage.
- We willen de boeren en de burgers actief benaderen.

20

verdere uitrol

Voorstel: doel en activiteiten in 2019

- Doel 2019: Melkveehouders en evt. loonwerkers faciliteren bij de teelt, oogst, bewaring en voeren. Het gaat om kennis en bijv. de namen van bedrijven doorgeven die gewasbescherming en/of oogst kunnen uitvoeren in de regio.
- Huidige voederbietentelers (70 tot 150) in GLD dit najaar uitnodigen voor info- en/of demobijeenkomst (Initiatief AR,NB). Dit is niet gelukt omdat we geen beschikking kunnen krijgen over adressen van deze boeren via organisaties als Eurofins en CRV vanwege de privacy wetgeving.
- Burgers separaat benaderen. De JV pakt dit op via de Agrarische natuurverenigingen.(Initiatief JV) Dit is gelukt via ANV's. Maar burgers benaderen via artikelen in kranten als de Volkskrant en Trouw blijkt heel lastig. De kranten schrijven liever over conflicten als over harmonieuze onderwerpen.

**verdere uitrol,
Voorstel: doel en activiteiten in 2019.**

- Qua natuurdoelen focussen op “brede onderwerpen” zoals biodiversiteit of het aantal akkerranden (niet op N-uitspoeling). (initiatief: ??)
- De mogelijkheden voor financiering projectverlenging inventariseren. (aansluiten bij bestaande regelingen en anticiperen op nieuwe regelingen: bijvoorbeeld akkerranden kan in de toekomst wellicht leiden tot hogere “ha-premies” bij het nieuwe GLB). (initiatief NB,NMI)
- Bij onze telers zo mogelijk dit jaar akkerranden aanleggen (initiatief telers)
- Eind dit jaar de doelen voor 2020 en 2025 vaststellen. **Er zijn geen concrete doelen vastgesteld voor deze periode omdat we tot nu toe geen financiering konden vinden voor 2020 en verder.**

**Verdere uitrol,
Opmerkingen/aandachtspunten**

Opmerkingen/aandachtspunten:

- Inkuilen met slurf ging goed. Evt. ook proberen met hele bieten (iv.m hogere gehalten in de melk)?
- Melkveehouders enthousiast over voederbieten. Gezondheidsaspect misschien nog niet goed onderbouwd.

21

**Verdere uitrol
Potentie?**

Tabel 3.1. Berekening van het aantal hectares voederbieten in verschillende scenario's.

Scenario	Melkvee > 2 jaar aantal (2017)	Voederbieten per dag (kg ds)	Dagen voeder- bieten in rantsoen	Productie per hectare	Totaal hectares voederbieten
Laag	253.968	2	180	20	4.571
Gemiddeld	253.968	3	180	17,5	7.837
Hoog	253.968	4	365	15	24.720

3. Demobijeenkomsten rond de voederbietenteelt voor “boeren burgers en buitenlui”

Demobijeenkomsten

1. 4 oktober 2018: Gijs van der Woerd, Zoelen
2. 26 oktober 2018: Bart Boon Ecofields, Wekerom
3. 20 juni 2019 Familie Van Zoelen, Druten
4. 27 augustus 2019 Veeteeltbedrijf Leijzer, Etten.
5. 22 oktober 2019 W.J.Th. van de Anker, Maurik

Programma(voorbeeld)

1. **13.00 u:** Teler/veehouder waar demo plaats vindt: Welkomstwoord, toelichting op het bedrijf/uitleg programma in de ontvangstruimte
2. **13.10 u:** Wim Bussink/ Sjoerd Hoekstra: Korte uitleg achtergrond project in de ontvangstruimte
3. **13.20 u:** de bezoekers verdelen zich in 2 groepen (rondleiders: Leo Heijdra (LH) en (Sjoerd Hoekstra (SH)
4. **13.30 u: 1e sessie inleidingen (per inleider max 20 minuten!).**
 1. **LH gaat met 1 groep naar het veld bij bedrijf Paul Smits**
 - Bert Straten (AR) over de teelt van voederbieten
 - Dirk Thijssen (NMI): bodemstructuur bij de profielkuil
 2. **SH blijft met 1 groep in de ontvangstruimte.**
 - Rob Horstink (AR) over het bewaren en voeren van de voederbieten.
 - Wim Knol (Jagersvereniging): het wild en insecten in verschillende teelten
5. **14.30:** Pauze
6. **15.00 u:** wisseling groepen en herhaling bovenstaande programma
7. Uiterlijk **16.30 u** einde programma

22

Genodigden (via landbouwbladen, regionale kranten, internetsites, nieuwsbrieven etc.).

1. Veehouders, akkerbouwers en loonwerkers uit de regio
2. Leden van de regionale ANV's (Agrarische natuurverenigingen)
3. Mengvoerbedrijven, zaad leveranciers etc.
4. Regionale jagers
5. Medewerkers rond landbouw en natuur van de gemeente en de provincie.
6. Etc.

Aantal bezoekers en de ervaringen

1. Het aantal bezoekers varieerde van ca 50 tot ca. 80. Dit is goed.
2. De bezoekers waren serieus en breed geïnteresseerd in zowel de aspecten rond flora en fauna als de aspecten rond teelt, voeren en economie.

4. SWOT-analyse

Deze SWOT-analyse heeft betrekking op alle projectonderdelen en is benaderd vanuit de prestaties op grond waarvan deze POP-3 subsidie is toegekend. Dit is samengevat in de volgende vragen:

1. Kan een substantieel deel van de snijmaisteelt worden vervangen door voederbieten?
2. En zo ja, bereiken we hiermee een wezenlijke verbetering qua milieu, footprints, natuur, technische en economische resultaten van de agrarische bedrijven?
3. Is er, bij positief resultaat van bovenstaande vragen, een goede samenwerkingsinfrastructuur beschikbaar voor verdere uitrol van deze teelt?

Sterke punten

Teelt, Voeren, Milieu, Flora/Fauna klimaatverandering

1. Voederbieten is een bekende teelt.
2. De georganiseerde demo's rond de voederbietenteelt zijn goed bezocht.
3. Er is ooit 70.000 ha voederbieten in NL geteeld. Dus substantieel.
4. Het areaal in NL is nu enkele duizenden ha. en groeit ieder jaar. De boeren die voederbieten telen zijn enthousiast en blijven het doen. Redenen:
 - Betere rassen, oogst en verwerking volledig gemechaniseerd.
 - Meer inkomsten door kwalitatief betere melk en door krachtvoerbesparing. Het laatste betekent minder import van krachtvoergrondstoffen vanuit het buitenland. Het levert een bijdrage aan de realisatie van kringlooplandbouw(circulair).
 - Voederbieten is een energie en een eiwit (DVE) gewas. Het is een krachtvoeder en geen ruwvoeder zoals mais. Het draagt bij aan het streven naar 65% eiwit van eigen bedrijf.
 - De footprint's voor vooral N en CO2 zijn aanzienlijk beter dan voor snijmais. Minder N-uitspoeling, minder CO2 en N aanvoer via de vervanging van krachtvoergrondstoffen vanuit het buitenland (max ca 20%!). Dit is een substantiële verbetering. De overige footprint's zijn ongeveer gelijk.
 - Ruimere vruchtwisseling.
 - Voederbieten kunnen aanzienlijk beter tegen droogte dan snijmais. Dus is het gewas beter geschikt om in te spelen op klimaatverandering.
5. Het ecologisch en landschappelijk perspectief van de voederbiet heeft een meerwaarde. Op bedrijfsniveau kan gewasdiversificatie door voederbietenteelt naast snijmais, grotere ecologische verschillen opleveren. Maar dit is niet onderzocht. Het effect van akkerranden is bij voederbieten wat groter dan bij snijmais (minder schaduwwerking en voederbieten staan langer op het veld)
6. Qua vogels en zoogdieren zijn voederbietenpercelen soortenrijker dan de maispercelen zo heeft ons monitoringsonderzoek uitgewezen. Regelmatig werden gele kwikstaarten, kieviten, fazanten, reeën en hazen aangetroffen. Voor deze soorten van open landschappen bieden voederbietenpercelen dekking en ruim uitzicht.
7. Qua bodemfauna komen er bij voederbieten en bij mais komen volop ongewervelden voor. Ditzelfde geldt in grote lijnen voor de vliegende insecten.
8. De aantallen insecten en de biomassa aan insecten liggen bij voederbieten hoger dan bij snijmais.
9. Er kan potentieel ca 5000 ha voederbieten worden geteeld in Gelderland. Dit is rekening houdend met de grondsoort en met de huidige GLB en derogatie regels. Landelijk is dit 50.000 tot 70.000 ha. Op nationaal niveau kunnen we hiermee ca 20% besparen op de rundveekrachtvoerders.
10. "Economie" en "natuur/milieu" staan vaak "haaks" op elkaar. De voederbietenteelt vormt hierop een goede uitzondering!

Infrastructuur voor verdere uitrol

1. De huidige projectpartners werken goed samen. Ze stellen de diversiteit qua bedrijven en instellingen binnen deze samenwerking, op prijs. Dit is vernieuwend en het versterkt hun positie.

Ze vullen elkaar aan qua deskundigheid en diensten rond het project-onderwerp. Ze staan achter de doelstellingen van dit project en zien kansen voor deze samenwerking. Ze zouden het liefste doorgaan.

2. Er zijn demobedrijven in Gelderland waar “boeren, burgers en buitenlui” en bedrijven uit de regio zich hebben laten voorlichten over de mogelijkheid van meer natuurinclusieve landbouw met voederbieten en de consequenties daarvan voor een betere leefomgeving, een betere flora en fauna, minder mineralenuitstoot, betere inzet van bestaande middelen, meer circulaire bedrijvigheid, beter rendement, etc.
3. De deelnemers aan dit ketenproject hebben zich dit innovatieve concept compleet eigen gemaakt, ze passen de kennis/het concept toe op hun bedrijf en samen met partijen in de keten “Boeren, burgers en buitenlui”. Ze zullen de kennis verder ontwikkelen en uitdragen, als groeiparels voor een betere leefomgeving, een betere flora en fauna, een beter milieu, meer circulaire bedrijfsvoering en een beter economisch rendement.
4. Er is een samenwerkingsinfrastructuur beschikbaar die als basis kan dienen voor verdere uitrol in Gelderland.
5. De agrariërs, de landbouwcoöperatie en de loonwerker die deelnemen aan het project blijven de voederbietenteelt ondersteunen vanuit hun bedrijfsvoering. De waterschappen blijven ook hun rol spelen.

Zwakke punten

Teelt, Voeren, Milieu, Flora/Fauna, Klimaatverandering

2. Voederbietenteelt vergt in vergelijking met snijmais:
 - a. meer specifieke teeltkennis. Het is niet altijd duidelijk waar en bij wie deze kennis beschikbaar is.
 - b. Extra aandacht qua gewasbescherming.
 - c. (oogst)machines uit de suikerbietenteelt en een bieten-hakselaar. Deze machines zijn niet overal beschikbaar en/of het is niet bekend dat ze machines ingezet kunnen worden.
 - d. extra opslagruimte (sleufsilo of betonplaat). Dit vergt in een aantal gevallen een investering.
 - e. meer geld om de teelt voor te financieren. De teelt levert uiteindelijk financieel netto meer op.
 - f. speciale aandacht voor de opslag en bewaring als men de voederbieten ook tussen eind maart en eind augustus wil voeren. Dit kan alleen als de verhakselde voederbieten worden ingekuild met een ander product zoals snijmais of sojahuilen.
3. De voordelen van de teelt, vooral qua "eiwitgewas"(DVE), zijn nog onvoldoende bekend. Ook is niet bekend dat daarmee een lager N-excretie van de veestapel kan worden gerealiseerd.
4. De flora weerspiegelt in voederbieten en in maispercelen de intensiteit van het gebruik. De meeste plantensoorten komen voor buiten de "bewerkte zone".

Infrastructuur voor verdere uitrol

1. Uit diverse gesprekken komt naar voren dat de "markt" kan en wil bijdragen aan verdere uitrol van deze teelt. Maar de conclusie na diverse gesprekken is dat de "markt" dit niet alleen, in voldoende mate, kan. Het belang van een goede en snelle opschaling van deze teelt is groot. Daarom is er voor enkele jaren een organisatie nodig die deze teelt adopteert en die de aanjager/coördinator levert die gezamenlijk met de marktpartijen en instellingen de verdere introductie vorm geeft.
2. We hebben tot dusver geen bedrijf/organisatie kunnen vinden die de coördinerende taak landelijk op zich wil nemen, terwijl het gewas belangrijk bijdraagt aan kringlooplandbouw. ANV's blijken hiervoor niet bedoeld. RFC wil tot dusver de voederbietenteelt niet adopteren zoals ze wel hebben gedaan met weidegang. Zuivel NL heeft het in beraad. Ook is onduidelijk of de overheid hierin wil/kan bijdragen.
3. Onze huidige projectpartners hebben hun werkgebied vooral in Gelderland. Ze bestrijken een belangrijk deel van de provincie, maar niet allemaal de hele provincie. Landelijk zijn per regio partners nodig.

Kansen

Teelt, Voeren, Milieu, Flora/Fauna, Klimaatverandering

1. Voederbietenteelt versterkt zowel economie als natuur/milieu. Dit is uniek en biedt geweldige kansen bij verdere uitbreiding van deze teelt, voor substantiële winst voor deze aspecten.
2. Wezenlijk reductie N-uitspoeling naar oppervlaktewater
3. Wezenlijke reductie N en de CO2 footprint door minder (max. ca. 20%) aanvoer van grondstoffen voor rundveekrachtvoer uit het buitenland.
4. Meer biodiversiteit door extra gewas (meer geschiktheid voor akkerranden, meer soorten qua flora en fauna)
5. Beter melk. Meer inkomsten, blijde koeien
6. Kringloop- en natuurinclusieve landbouw worden versterkt.
7. Beter inspelen op klimaatverandering (droogte)

Infrastructuur voor verdere uitrol

1. De voederbietenteelt is een goede aanleiding voor versterking van de onderlinge samenwerking van organisaties/bedrijven met verschillende diensten rond en met de agrariërs. Dit biedt synergievoordelen volgens de huidige deelnemers.

Bedreigingen

Teelt, Voeren, Milieu, Flora/Fauna, Klimaatverandering

1. De voordelen van de voederbietenteelt worden niet voldoende erkend door bedrijven zoals RFC en ze gaan bijvoorbeeld tot dusver niet in op ons verzoek deze teelt op hun kosten te actualiseren in hun Planet Proof Programma.
2. De boeren hikken aan tegen de investering voor opslag, machines en de teelt.
3. We vinden geen organisatie die de verdere introductie tijdelijk wil coördineren. En de verdere introductie samen met marktpartijen willen organiseren.

29

Infrastructuur voor verdere uitrol

1. Er is geen organisatie bereid om het coördinatorschap voor de verdere uitrol op zich te nemen. En/of er is geen geld voor beschikbaar.
2. We slagen er niet in om de positieve “boodschap” rond de voederbietenteelt voldoende onder de aandacht van de burgers te brengen omdat in dit project gebleken is dat de bestaande media meestal alleen controversieel nieuws willen overnemen.

5. Vervolg strategie op basis van de SWOT-analyse

Groeistrategie

De vastgestelde sterktes en kansen maken een vervolg welhaast onvermijdelijk. Dit is gezien het belang:

- a. van een economisch krachtige landbouw die toewerkt naar het sluiten van kringlopen
- b. van het goed dienen van de maatschappelijke belangen (natuur, milieu, vergroening, biodiversiteit etc.)

Ontwikkelen en verdedigen

De vastgestelde zwaktes onderzoeken en ontwikkelen en de bedreigingen verdedigen.

Dit betreft:

- a. een landelijk bedrijf/organisatie c.q. geld vinden voor aanjager/coördinator die voor een aantal jaren zorgt voor landelijke verdere introductie van de voederbietenteelt.
- b. de aanjager/coördinator ontwikkelt met dezelfde resp. dezelfde soort bedrijven en organisaties als in het huidige project, voor diverse regio's in Nederland, een infrastructuur zodat de benodigde kennis, voordelen etc. breed toegankelijk worden voor de agrariërs en loonbedrijven en eveneens duidelijk wordt in welke gebieden bij wie de benodigde machines beschikbaar zijn. En als ze niet beschikbaar zijn, wordt een oplossing gezocht.
- c. de coördinator ontwikkelt met relevante organisaties een structuur om de impact en de voordelen voor maatschappij en economie breed onder de aandacht te brengen van de "boeren, burgers en buitenlui" en last but not least onder de aandacht brengen van het relevante beleid en bestuurders. Daarnaast organiseert hij waar nodig nader onderzoek.

Actie: Een landelijke organisatie zoeken die de voederbietenteelt voor een aantal jaren wil adopteren en die de hiervoor genoemde actiepunten gaat uitvoeren. En voor de noodzakelijke financiering zorgen.

6. Projectsamenvatting

Het POP-3 project “Natuurinclusieve landbouw met de voederbiet voor boeren, burgers en buitenlui in Gelderland” is in 2018 en 2019 in nauwe samenwerking uitgevoerd door het NMI en New Businesses Agrifood (initiatiefnemers) met loonbedrijf/akkerbouwer van der Woerd, de veehouders van der Meulen, Boon en Wissels, Agruniek Rijn Vallei, de Gelderse Waterschappen en de Nederlandse Jagersvereniging. Dit zijn bedrijven en instellingen met zeer verschillende achtergronden en missies. Hierdoor was het mogelijk binnen dit project de gevolgen van zowel de aspecten rond de flora en fauna, als het milieu /footprints, en de teelt- en voedertechnische aspecten en uiteraard de economie te inventariseren en te adviseren rond de verdere introductie van deze teelt. De projectdeelnemers zijn enthousiast over deze mix van projectdeelnemers. Het brengt nieuwe inzichten en samenwerkingsmogelijkheden.

De subsidie op dit project is toegekend vanwege antwoord op samengevat de volgende vragen:

- Kan een substantieel deel van de snijmaisteelt worden vervangen door voederbieten?
- En zo ja, bereiken we hiermee een wezenlijke verbetering qua milieu, footprints, natuur, technische en economische resultaten van de agrarische bedrijven?
- Is er, bij positief resultaat van bovenstaande vragen, een goede samenwerkingsinfrastructuur voor verdere uitrol van deze teelt?

De voederbietenteelt kan inderdaad een substantieel deel van snijmaisteelt vervangen. Hierbij is rekening gehouden met de grondsoort en met de huidige regelgeving incl. derogatie. Voor Gelderland is dit ca 5000 ha. Landelijk zou dit 50.000 tot 70.000 ha betekenen.

Voederbieten zijn bekend, ooit werd er 70.000 ha geteeld in Nederland. Nu een aantal duizenden ha. De oppervlakte groeit de laatste jaren. De boeren die voederbieten telen, zijn enthousiast en blijven ze telen. Belangrijke redenen zijn: betere rassen; volledige mechanisatie van de teelt, oogst en verwerking; voederbieten is een krachtvoeder en het is een “energie-/eiwitgewas (DVE)”. De footprints voor vooral N en CO2 zijn aanzienlijk beter dan voor snijmais door minder N-uitspoeling naar het oppervlaktewater en doordat voederbieten, krachtvoer vervangt met grondstoffen uit het buitenland. 20% reductie is mogelijk. Uit ecologisch en landschappelijk perspectief hebben voederbieten een meerwaarde. Qua vogels en zoogdieren zijn voederbieten soortenrijker dan mais. Het aantal insecten en de biomassa ligt bij voederbieten hoger dan bij snijmais. Voederbieten kunnen beter tegen droogte. Het unieke aan de voederbietenteelt is dat het zowel qua “economie” als qua “natuur/milieu” beter is dan snijmais. Meestal staan economie en natuur/milieu haaks op elkaar, hier niet!

De voederbietenteelt vergt meer specifieke teeltkennis. De benodigde machines zijn niet overal beschikbaar. De teelt levert netto financieel meer op maar er moet eerst wel in de teelt worden geïnvesteerd. De voordelen van voederbieten als krachtvoervervanger en als eiwitgewas zijn nog onvoldoende bekend. Deze aspecten kunnen worden opgelost met een goede tijdelijke infrastructuur voor de verdere uitrol van deze teelt. Binnen dit project zijn er demobedrijven waar boeren, burgers en buitenlui en andere bedrijven en instellingen zich hebben laten voorlichten. Er was veel belangstelling. Dit concept werkt en kan worden uitgebreid. De samenwerkingsstructuur binnen het huidige project kan als basis opzet dienen voor verdere uitrol. Echter hiervoor is financiering nodig en er is voor een aantal jaren een coördinator/aanjager nodig. Dit initiatief kan naar de mening van diverse mensen namelijk niet alleen aan de “markt” worden overgelaten, uiteraard wel in samenwerking met de marktpartijen. Het huidige concept biedt meerwaarde vanwege de diversiteit in projectdeelnemers. Er is een landelijk organisatie nodig die de voederbietenteelt een aantal jaren adopteert net zoals weidegang is geadopteerd door een organisatie zoals Friesland Campina. We zijn hierover nog in gesprek met een organisatie. Maar het is allerm minst zeker of dit lukt en tot dusver is er geen financiering.

We constateren dat een verdere introductie van de voederbietenteelt belangrijke voordelen en kansen biedt voor de realisatie van de volgende doelen:

- (a) een economisch krachtige landbouw die toewerkt naar het sluiten van kringlopen
- (b) voor het goed dienen van de maatschappelijke belangen qua natuur, milieu, vergroening, en biodiversiteit.

Een snelle realisatie van een groot areaal voederbieten vergt een landelijke partij die de teelt voor een aantal jaren adopteert. En die in eenzelfde samenwerkingsstructuur als in dit project, toewerkt naar verdere uitrol.

Natuurinclusieve landbouw met de voederbiet voor “boeren, burgers en buitenlui” in Gelderland

(POP-3, zaaknummer 17467000075)

Bijlage 1 bij stakeholderanalyse

1

Ir. S.Hoekstra
New Businesses Agrifood

Maart 2020

“Europees Landbouwfonds voor
Plattelandontwikkeling: Europa
investeert in zijn platteland”.

info@newbusinesses.nl;

06-10777948;
Kosmanstraat 10,
6665GL Driel

Bijlage 1: Vragenlijst voor de stakeholderanalyse

Aan:

Van: Sjoerd Hoekstra

Datum:

Onderwerp: Vragenlijst stakeholders analyse voor het project “Natuurinclusieve landbouw met de voederbiet”

Stakeholders:

1. Melkveehouder Fa. A. Vermeulen, Pippertsestraat 1a, 4061 BK Ophemert
2. Akkerbouwer/loonbedrijf Van der Woerd B.V., Retsestraat 9, 4011 JN Zoelen
3. Kalverhouder/teler Ecofields Kalveren BV, Matendijk 1 ,6733 JD Wekerom,
4. Melkveehouder/teler Wissels-Lettink, Riefelerdijk 2 ,7255 KN Hengelo

5. AgruniekRijnvallei Plant BV,

6. Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging,

7. Waterschap Vallei en Veluwe,
8. Waterschap Rivierenland,
9. Waterschap Rijn en IJssel

2

Vraag: welke andere externe partijen evt. betrekken bij stakeholdersanalyse?: Zuivelcoöperatie (RFC?); LTO; Rabobank; Provincie Gelderland, Vertegenwoordigende org. Burger; landschappen.nl
Verder boer en natuur en agrarische natuurverenigingen.

Stakeholdersanalyse, interviews, inventarisatie belangen, wensen, voor-, nadelen samenwerking, opties in theorie (literatuur) en praktijk, rol en macht m.b.t. dit projectonderwerp en strategisch advies

Vragen

- 1. In hoeverre onderschrijft u het belang van de volgende thema's binnen dit project, per thema cijfer van 0 tot 10.**
 - a. Samenwerking van partijen in de keten "boeren, burgers en buitenlui" voor een duurzame leefomgeving verbeteren.
 - b. Huidige problemen met suboptimale N-benutting op de snijmaisgronden verminderen
 - c. Geschiktheid landelijk gebied voor flora en fauna verbeteren
 - d. Vermindering van gewasschade realiseren
 - e. Het probleem dat snijmais- en graskuil van eigen grond, veel krachtvoer van elders vergt
 - f. Openheid landschap verbeteren
 - g. Huidige problemen met lage rendementen in de (melk)veehouderij en akkerbouw verminderen

- 2. Komen alle thema's voldoende aan bod?**
Bijv. gewasbescherming en bodemkwaliteit

3. Vragen rond de belangen en de rol van uw organisatie

- a. Wat zijn de belangen van uw organisatie (leden) bij dit project?
- b. Wat is het “hogere doel” voor u(w) organisatie met dit project
- c. Waar zit uw belangrijkste onderzoeksvraag m.b.t. dit project
- d. Waar zet u evt. vraagtekens bij dit project
- e. Hoe ziet u de rol van uw organisatie binnen dit thema: “natuurinclusieve landbouw met de voederbiet”.

Het betreft de volgende aspecten

Maatschappelijke aspecten:

Een aantal maatschappelijke aspecten van de voederbieten teelt in vergelijking met grasland en de maisteelt, zijn nog onvoldoende verkend. De belangrijkste zijn:

- *De mogelijke betekenis als leefgebied voor de fauna (biodiversiteit)*
- *De rol als ecologische corridor*
- *De externe werking op aangrenzende landschapselementen*
- *Vermindering van gewasschade*
- *De openheid van het landschap*

Bedrijfsmatige aspecten *(N-benutting perceel en N-benutting koe en minder extern krachtvoer)*

Economie *(beter saldo bedrijven, ook vanuit jagers?)*

Samenwerking binnen de keten boeren burgers en buitenlui

4. Is er en zo ja, wat is het belang van uw organisatie bij goede samenwerking met respectievelijk:

a. Melkveehouders, (wel/niet)

b. Akkerbouwers, wel/niet

c. Jagersvereniging (wel/niet)

d. Waterschappen, wel /niet

e. Loonbedrijven (wel/niet).

f. Andere landbouwcoöperaties en/of soortgelijke private bedrijven (wel/niet)

g. Burgers (wel/niet).

h. Etc.

5. Zijn er strijdige belangen? Zo, ja bij welke organisatie en welke strijdige belangen

6. Wat zijn op dit moment de sterke en de zwakke punten met deze samenwerkingen?
7. Waar liggen de kansen en bedreigingen?
8. Wat zijn do's en don'ts

Antwoorden op vraag 7, 8 en 9 hieronder s.v.p. per stakeholder invullen.

i. Melkveehouders,

j. Akkerbouwers,

k. Jagersvereniging

l. Waterschappen,

m. Loonbedrijven:

6

n. Andere landbouwcoöperaties en/of soortgelijke private bedrijven

o. Burgers

p. Etc.

9. hoe dient de samenwerking tussen melkveehouders en akkerbouwers gestalte te krijgen voor maximaal wederzijds profijt en hoe kan de natuur-inclusiviteit worden versterkt.

Een aantal maatschappelijke aspecten van de voederbieten teelt in vergelijking met grasland en de maisteelt, zijn nog onvoldoende verkend. De belangrijkste zijn:

1. De mogelijke betekenis als leefgebied voor de fauna (biodiversiteit)
2. De rol als ecologische corridor
3. De externe werking op aangrenzende landschapselementen
4. Vermindering van gewasschade
5. De openheid van het landschap

De bedrijfsmatige betekenis van de voederbieten teelt in vergelijking met de maisteelt en met grasland

Milieu:

1. De N-benutting op de snijmaigronden is matig. Daardoor is het voldoen aan de “KRW-normen” moeilijk te realiseren. Met voederbieten gaat dat naar verwachting beter. De groeiperiode van voederbieten is nl. langer dan van snijmais, de aanwezige N in de bodem wordt beter benut met minder uitspoeling naar het grond- en het oppervlaktewater (betere kwaliteit).
2. Er is in de huidige situatie met snijmais- en graskuil van eigen grond, relatief veel krachtvoer nodig. Dat geeft veel P en N-aanvoer naar het bedrijf bijv. van sojaproducten uit Z-Amerika. Voederbieten van het eigen bedrijf zijn een uitstekende vervanger van krachtvoer. Hierdoor is er minder mineralen aanvoer via krachtvoeraankoop op bedrijfsniveau (betere BEX). Een besparing van ca. 20% op het krachtvoergebruik (waaronder soja producten) is op dit moment goed mogelijk (mogelijk meer). Dit leidt tot een sterk verbeterde footprint. Dit geldt op zowel regionaal niveau als op provinciaal, nationaal en internationaal niveau. De aanvoer van grondstoffen voor rundveekrachtvoerders uit het buitenland, bijvoorbeeld Z-Amerika, verminderd immers. Dus er is minder oppervlakte landbouwgrond in het buitenland nodig.
3. De stikstofbenutting van de melkkoe zal verder verbeteren bij een juiste inzet van voederbieten, wat zal leiden tot een lagere uitscheiding van N in mest en urine

Economie: huidige problemen met lage rendementen in de melkveehouderij en akkerbouw worden hiermee verminderd. Voor de melkveehouderijbedrijven leidt de inzet voederbieten naar verwachting tot krachtvoerbesparing; een betere BEX; betere gezondheid vee; kwalitatief betere melk (“hogere gehalten”) en betere afzetmogelijkheden voor dierlijke mest. Voor de akkerbouw zijn er meer ha’s voor “hoge saldogewassen” beschikbaar door landruil. En voederbieten zelf leveren momenteel een beter saldo per ha op dan graan en snijmais. Daarnaast is er spin-off richting loon- en mechanisatie-bedrijven. Het voordeel van een “korte lokale keten” wordt benut.

Samenwerking melkveehouderij en akkerbouw en/of loonwerkers onderling en met de overige ketenpartners: Dit levert meerwaarde (zie punt 2). Maar er is aarzeling voor een dergelijke samenwerking. De manier van samenwerking is nl. maatwerk. Via dit project worden verschillende samenwerkingsopties inzichtelijk gemaakt. De drempel voor samenwerking wordt hiermee lager.